

SUNDAY LANDSCAPES AND MONDAY CITIES

an essay for the Architects' Association, October 1965

by Professor Sven-Ingvær Andersson

You jump into a taxi in Helsinki and ask to be taken to a forest. We arrive at a place where the birds are chirping in the trees, where the air is fragrant with moist moss and aromatic pine needles. The evening sun is shining perpendicularly to the birch tree trunks and spreading broad shadows out across a silvery surface of water. The idyll is complete. If you get out of the taxi and set off on a walk in the woods, what might happen is that you'll be surprised to see how the forest begins to look tidy. The moss is being replaced by well-trimmed grass, the stones and roots of the pathways are concealed by asphalt. Oh really, isn't there park illumination here. But the grove of birches, however, *is* a birch grove.

Suddenly the growth of trees thins out and you find yourself standing in front of a house. But wait a minute, it's a whole row of houses, non-detached townhouses. And larger houses also loom up. And there are people!

Is it possible that the taxi driver has been playing a joke on us? Obviously. Because now we are caught up in a broad walking street, with lots of people, who are moving toward a group of houses placed close together, of which one is the dominant one.

There, by the entrance, stands a strikingly pretty girl, clad in a uniform, which with its discrete effects accentuates her femininity. After some bit of staring – on our part – she introduces herself as the hostess for the Tapiola Garden City. She explains that the center, where we are now standing, is supposed to serve thirty thousand people. She shows us the large artificial lake, which has replaced a gravel pit and she shows us the sports facility, which mirrors itself in the lake. She points out the site for future monumental buildings: a church over here, a theater over there.

After having told us what the apartments cost, she takes her leave. And we walk on.

Once again, we enter the forest. We pass by groups of houses, amicably inserted among the birches. A school gives the impression of being placed right across a forest path. We arrive at some fine terrace houses, which stir our curiosity. The friendly owner invites us in for a glass of sherry. And we are asked to sit down in comfortable chairs, in order to admire the view. It seems familiar to us. And so it is. This is where the taxi left us.

It's nice to have company when you're traveling. Preferably, literary company. In Finland, I was traveling together with Jane Jacobs, or to be more truthful, with her book about "The Death and Life of Great American Cities." It's a big fat book, and there are no pictures, except for the one on the cover. But it's written with a journalistic verve. And it's full of firm opinions. Mrs. Jacobs holds especially firm opinions on the last hundred years of city planning.

Ever since the Eiffel Tower was built, she says, one realized that Paris was a very densely built city. A closer investigation also showed that people lived in very close quarters. It turned out to be the same state of affairs in London and in other places. It was so terrible that somebody just had to do something about it. And then the Englishmen invented the garden city.

The most important thing about a garden city is that it's not a city. It's an anti-city, according to Jane Jacobs. Her position, however, is that it's superfluous that it has spread so enormously.

Already in his youth, Le Corbusier disliked it. His dream was to keep the landscape untouched. And this was to happen through gathering the residences into large bodies, which only touched the ground with thin poles. Like giant birds, having arrived from the sky, they would be standing there. And on that day when they might decide to take flight again, the ground should lie there unchanged, as on the first morning of creation.

But Le Corbusier's *ville radieuse*, the radiant city, was never realized. It is only in limited fragments that one can sense what he was dreaming about, like in Nantes, where *les pilotis* stands directly in the mud. One cannot blame Le Corbusier for the fact that nobody dared to believe in him completely.

Le Corbusier made a mistake, which he came to regret, deeply, and which was a mishap for the world. He once hinted that one could combine *the garden city* with his *ville radieuse*. The upshot was that malady which still haunts the whole world. Jane Jacobs calls it the Radiant Garden City. Sometimes it's ugly or indifferent. Sometimes it's beautiful. But it's always deadly boring, the radiant garden city.

What's really horrendous is when you add on the Chicago School's 'City Beautiful'. Then you come up with the Radiant Garden City Beautiful!

It was really a pity that Mrs. Jacobs herself was not with me on the trip. She would probably have had a glass of sherry, too. And afterwards, we could have walked around, looking at this large model, where the whole admixture is clearly displayed and easy to grasp.

But she has already passed down her sentence, not specifically on the Tapiola variety, but over the type:

"From the beginning to the end, from Howard and Burnham to the latest amendment on urban-renewal law, the entire concoction is irrelevant to the working of cities."

I cannot comment on this. But this much is clear: "When we returned to nature, as it is called, nature itself came to an end, somewhere between villas and fences." (E. Malm), etc. and more than this: the city also ended.

Is this evaluation correct? What proves that the new green cities are bad cities? I could refer to a diverse number of statistical items which could supposedly be used as a measurement of people's well being, but just let me point out *one* fact, which bears a special interest in this connection: people are leaving the Radiant Garden City Beautiful as quickly as they can.

Either completely, by moving into a villa further

out there or to an apartment in an older part of town, *or temporarily*, in that one acquires a summerhouse and takes up a double residence. It is obvious that the green cities are not sufficiently green for satisfying our need for nature.

Nor are they so much city that they can offer a corresponding experience of a rich social life.

What is awaiting the person who moves away from the green city further out into the landscape? Let's postpone the answer and, instead, ask first: What does the person who moves out into the landscape *expect*? The answer can be constructed with the aid of sociological investigations and personal experience. A not too small, well-equipped house, at the edge of the forest alongside a lake, right next to a beach where you can swim, in surroundings that are protected from other construction and which (the continuation I obtain from the building project's illustrating perspective drawing) in terms of landscape, is dominated by large open grazing areas, with decorative groups of dying trees.

Reality offers three alternative possibilities:

1. The desired one, only with the difference that the houses or construction sites which have these facilities are already taken, frequently by architects or preservation enthusiasts.
2. Another possibility is to accept the Danish landscape as it is and take up one's summer residence within its breadth. In that landscape which produces beer and bacon! The English landscape is renowned for its beauty, and it's a common notion that this beauty is the work of garden architects and landscape artists. The Englishmen, however, are well aware that it is the *farmers* who formed and shaped their landscape. It's a complete accident that agricultural policy and climatic preconditions yielded precisely that landscape image which garden architects and visual artists wanted to create. It's important that we, in Denmark, also learn to realize what agriculture means for the landscape picture. Far too many people think that Denmark is still that common pasture which J. Th. Lundbye drew and H.C. Andersen described. Another matter, then, is that we – with art – can

recreate a Golden Age landscape and that agriculture's structure-rationalization might bring about that type of landscape again. But in such an event, we're going to have to get ready to export more cheese and beef - and less beer and bacon.

3. The third alternative is that which awaits most people, and which has now become accepted by many. According to the presently canonized notion of recreational construction areas, one ought to wish for himself precisely the same type of environment from which one is escaping: a green city, a summer village, as though it were really well-planned and a little more city-like than the building complex in the city ... a Radiant Landscape City Beautiful. The reason for this development is clear enough. So that not all open land with recreational temptations will be devoured by plan-less construction, the houses are gathered in groups. And those attempts that have been made are deserving of all respect.

And even so, the result is a paradox.

The situation is characterized by borders being rubbed out and by the fact that concepts are being crossed with one another and combined. When I entitled this essay "Sunday Landscapes and Monday Cities," it was clearly an expression of a position. In my opinion, one cannot speak about landscape and city separately. And far less so can they be planned independently of each other. I will be returning to this. That the expression contains my appraisal of the current building situation ought to be obvious. I am just as excited about the Radiant Garden City Beautiful as Jane Jacobs is. In the expression 'Sunday Landscape', I am turning to the modern city dweller's tendency to perceive the landscape as a backdrop for leisure time's recreation, instead of realizing that it is still a very important factor of production.

This is, unfortunately, a distinctly negative attitude. But what's the use of complaining?

I want to change tack now. Not just for tactical reasons, but also because I believe that there are good grounds for a considerable measure of optimism. While the garden city was unfurling itself into an extraordinarily beautiful blossom

in Finland, people were simultaneously searching in the rest of the world for a new kind of urban construction. When I had been staying at Tapiola and the development leading to that result, this was done to accentuate Tapiola's character of a keystone, a very beautifully formed keystone, but the final one in the arch.

Now the moving vans are not only driving to Birch Road and Blackbird Lane. There are also people who are moving into newly built houses on Sun Street and Moon Alley. Albertslund and Siedlung Halen are pointing in the direction of new ideals - toward a town which is a town. And the development is progressing rapidly.

In 1961, Jensen-Jespersen-Skårup was awarded a prize for a plan for building scheme in Humlebæk. The plan contains yet a number of radiant garden city features. But already two years later, the same team was rewarded for their project for Avedøre, featuring a considerably more urban elaboration. On a lesser scale, Jørgen Utzon set forth his conception of a new town in the landscape in the Birkehøj project, which is presently being realized in Halldor Gunnløgsson's design.

Something has also happened to the house. A few years ago, Göran Schildt wrote about "the exploded space" of glass architecture, apprehended as a symptom of some kind of spiritual exhibitionism, which he turned against. Since Schildt wrote this, many glass houses have been built, often ... it seems ... motivated by pure drudgery. However, architecture's poets have built grottos: Le Corbusier, who never found any real sympathetic understanding for his city-plan ideas, built the pilgrims' church in Ronchamp, and there are also Frank Lloyd Wright's Guggenheim Museum in New York City and Sigurd Lewerent's Markus Church in Björkhagen. In Stockholm, Ralph Erskin built one-family homes in the form of grass-enshrouded concrete bunkers and in Silkeborg, Jørn Utzon has proposed the design of a museum that consists almost entirely of hollowed-out cavities.

Whether these cave-like constructions are the expressions of a wish to once again enclose family life into a strong, materially surveyable

security or premonitions about a dwelling form into which the new sources of energy are going to be forcing us cannot be categorically determined.

Running all the way through this, there are lines of development: from the open to the closed and from the vaguely limited to the firmly limited.

I know of no project that more consistently compiles the tendency of the times than Henning Larsen's sketch proposal for Stockholm University. There is a *concentrated but flexible construction, the sharp borders, untouched 'nature', the in-built landscape* (in small scale), *the artificial garden*.

There is also an artistic consistency. The principle of zoning has been replaced by the principle of category. Here we have the positions: construction opposed by landscape, garden opposed by nature.

Is this a reactionary phenomenon or is it the final stage in what has been a fruitful development?

For my part, I have no hesitation about the answer.

I see great possibilities in this development. The idea that concentrated areas of construction can save the landscape from being concealed in an unarticulated mixture of houses and greenery is immediately lucid. One would also like to believe that the sociologists are correct in their assumption that people are developing more favorable and better lives in a concentrated building area. But what is especially important, in my opinion, is that the new urban life offers possibilities for a more intense and a more engaged landscape experience.

I believe in a new city, which is so much city that a tree will accentuate the city-like and I believe in a landscape which is so much landscape that a building cries out the strength of the landscape.

If Doxiades is right in his notion about the cities' growth, this ought to suffice as an argument for concentrated town areas.

From all this, it might appear that four hundred years of development have been in vain. If the

new city is going to look like the medieval village, let's start from scratch again.

That would be a wrong conclusion.

"There is a right size for every idea." I am quoting Doxiades, who was in turn quoting Henry Moore. The size, the amount, the quantity all have their crucial significance here, too. The relationship between the city and the landscape wouldn't be a problem if the cities weren't growing.

The development of the art of urban design between the medieval ages and the garden city can be regarded in this light as one continuous attempt to solve the problem of the growing city. This has provided us with experiences which we could not have done without, that's for sure. Nor would we have been able to envision the new city as a physically defined reality in the landscape had we not been able to attach it to the organizational ideology of the garden city. When it has to be determined how large the city units placed in the landscape and how great the distances between the city units are going to be, of course, the demand for a maximum yield in the relationship between city and landscape must be set in relation to the inner life of the city. In this assessment, 'the neighborhood unit' will still be a key word. But this does not mean to say that the landscape-like city unit is the same as a neighborhood unit.

The radiant city, *la ville radieuse*, Le Corbusier's contribution, will still be the crucial indication that the rich and fruitful boundary between landscape element and city element can be brought into a bigger scale. Le Corbusier has shown that the experiences from the *house in the garden* can be transposed to the size of a *village in the landscape* and further on to the *city in the landscape*. There is not such a great difference between the *Unité de l'habitation* le Corbusier and Albertslund.

Also from the Chicago School's City Beautiful, there is experience to be gleaned. What we learned here about dramatizing and articulating a city through utilizing the monumental buildings' placing and design holds true when the viable parts are put to use in the new city units'

placement in the landscape. Perhaps monumentality has no value in itself, but it is a vehicle for making a city mass or a landscape visually intelligible.

What possibilities presently exist for placing these new city units? Can the Danish landscape accommodate them at all? It is clear that it's easier to attain a firm relation in a landscape with more distinctly defined geological forms. Chandigarh lies safely at the foot of the Himalayas in the same way that Portofino leans up against the mountain ridge. Such a possibility is absent in Denmark. But Denmark has its long coastlines, its ridges and as a third element, something which it has all by itself, the *Skogsbryn* [the Forest Edge]. I wish I could teach the Danes to understand and appreciate their own forest fringes. The forest fringe is, in addition to the horizon and the sky, the only landscape element that corresponds in scale to a large contemporary building area, to road construction and to those city units I am dreaming about. For Denmark, the forest fringes are what the lakes are for Finland, the mountain ridges are for Italy and the rivers are for France.

But more than the geological landscape elements, the forest fringes have the advantage that they can be created by us within a surveyable span of time.

If we could learn to utilize the forests as landscape-building elements, many Danes could come to live as they do in San Boronbon. I take it that you know San Boronbon in Argentina? It is "a small town without a street." I know of it through the words of the Swedish songwriter and singer, Evert Taube: "...there he came riding one day, without a penny. Almost at the edge of the blue Atlantic, with the Pampas behind him, many hundreds of green miles. There he came riding, one evening in April, because he wanted to dance the tango..."

The person who lives in San Boronbon has a clear and unequivocal relationship to the domineering landscape situation. I wonder if that's not a great quality. The Dane could have this too, if the forest were to be utilized in the right way.

In my vision, the Danish landscape is a softly undulating field, bounded by long coastlines and crisscrossed by forest areas, which sometimes like a ribbon and sometimes like a district of greater or smaller extents divide the field up into landscape spaces, which vary between the intimately closed and the grandiose horizon-reaching. And it's there that the cities and the city units are situated, as markedly delimited artifacts standing in clear relation to the forest fringe, the coastline and the field - sometimes like a ribbon along the forest fringe, other times like a body on the field. I also envision ... and may nature-conservation pardon me ... new and mighty towns on the tallest hills and down by the beach, so close that they have their feet in the water. There are going to be more and more city units cropping up, in synch with the expanding population, and a net of roads spanning over the fields.

Just inside the forest fringe, there are socially and scientifically protected areas, including artificially maintained Stone Age monuments and Golden Age grazing grounds. But what is most prominent are the rationally designed recreational areas, among these being the holiday resort areas.

It is tempting to call these areas 'unrealistic fantasies'. Nonetheless, that's just what they are ... up until the moment when we have carried them forth into reality.

Some people might wonder, perhaps, why I haven't spoken about conservation or summer-house developments. If the truth has to be told, what this touches upon is that although I consider conservation to be something necessary and very important, I really don't find it to be all that exciting. Conservation is not an aim; it is rather a means to an end, a method for the planning of relations between the urban and the landscape elements, which must always transpire and which must always revise its aims. In its most characteristic form ... *status quo* conservation ... it can only come to touch upon very restricted parts of the terrain. If this were a ge-

neral view, the conservation people would be able to work more constructively. And if the architect Poul Henningsens fans understood this, they would be considerably more varied and subtle in their criticism of conservation efforts.

As far as the summerhouses – the holiday cottages – are concerned, what I believe – in accordance with what Hans Erling Langkilde pointed out – that there is a problem which can only be solved in relation to the city, that city within which one actually resides. And I also believe that the double residence is, in part, a symptom of urban malaise.

With this, we have come right back to the relation between the city and the landscape. In my opinion, one of urban planning's most important tasks is to *organise the encounter* between the urban element and the landscape element. The most important attempts at urban renewal in our century take their mark in the landscape, but they have never been implemented in a consistent way. Since there has been a lack of clear and unambiguous ideals, the result has coined itself in a series of *compromises*. And the physical situation has become diffuse up to the point of incomprehensibility. Instead, interest has gathered around the isolated settlement and around the traffic apparatus that connects the settlements with each other and with the job sites. The active interplay between the city's functional schemes and the landscape situation has been dampened to an uninteresting mimicry.

Le Corbusier has drawn a picture of the architect's and the construction engineer's collaboration. I use this picture in order to illustrate the city-landscape relationship. It shows that every single alteration in the one element entails a change in the other. It elucidates that they cannot be planned independently of each other. It suggests the need for cautious but strong hands. Whose?

I could propose an answer: the planners'. But planning easily comes to halt at an abstract program – and this just doesn't make it. I would rather say: the architects'. For it is indeed the architects, and I dare to say that I hope that this means *the architects of the landscape* who, opera-

ting under the impression of a humanistic engagement, are able to compile all the controversial aspects of one question into a distinct and apprehensible synthesis about a higher dignity and to present this so persuasively that the politicians and the general public will accordingly *demand* that it be brought forth into reality.

Söndagslandskap och måndagsstäder

Kåseri i arkitektföreningen oktober 1965

Av professor Sven-Ingvar Andersson

Man tar en taxi i Helsingfors och begär att bli körd till en skog. Vi kommer till ett ställe där fåglarna kvittrar i träden, där det doftar av fuktig mossas och av aromatiska barr. Kvällssolen lyser vinkelrät in mot björkstammarna och lägger breda skuggor ut över ett silvrigt vatten. Idyllen är fullständig. Om man sänder iväg taxin och ger sig ut på skogs promenad, kan det hända att man blir förvånad över att skogen börjar se städad ut. Mossan blir ersatt av vårdat gräs, stigarnas stenar och rötter döljs av asfalt. Minsann är här inte parkbelysning. Men björkhagen är en björkhage.

Plötsligt glesnar träden, och man står framför ett hus, nej det är en hel rad av hus, radhus. Och där dyker stora hus upp och där är människor.

Är det möjligen så att taxichauffören har skämtat med oss? Tydligen, för nu fångas vi upp av en bred promenadgata med många människor, som drar sig mot en grupp tätt placerade hus, av vilka det ena är starkt dominerande.

Där vid ingången står en påfallande söt flicka, klädd i en uniform, som med diskreta effekter framhäver hennes kvinnlighet. Efter något stirrande – från vår sida – presenterar hon sig som värdinna för Tapiola trädgårdsstad. Hon berättar att det centrum, som vi befinner oss i är avsett att betjäna 30.000 personer. Hon visar oss den stora konstgjorda sjön, som har ersatt en grusgrav och sportshallen, som speglar sig i den. Hon pekar ut läget för kommande monumentala byggnader: en kyrka här, en teater där.

Hon lämnar oss efter att ha talat om vad lägenheterna kostar, och vi går vidare.

Vi kommer på nytt ut i skogen, vi passerar grupper av hus, vänligt inpassade bland björkarna, en skola som ger intryck av att vara placerad på tvären över en skogsstig. Vi kommer till några fina radhus, som vi blir nyfikna på. Den vänliga ägaren bjuder oss in på ett glas sherry, och vi får slå oss ned i bekväma stolar för att beundra utsikten. Den förefaller oss bekant. Jo, så är det tydligen. Det var här taxin lämnade oss.

Det är trevligt att ha sällskap, när man är ute och reser. Gärna litet-rärt sällskap. I Finland reste jag tillsammans med Jane Jacobs, eller för att vara mera sanningsenlig, med hennes bok om *The death and life of great american cities*. Det är en tjock bok, och det finns inga bilder mer än på omslaget, men den är skriven med journalistisk verve och den är full av bestämda åsikter. Mrs. Jacobs har särskilt bestämda åsikter om de sista 100 årens byplanläggning.

Sedan man hade byggt Eiffeltornet, säger hon kom man underfund med, att Paris var en mycket tätbebyggd stad. En närmare undersökning visade att folk dessutom bodde mycket trångt. Det visade sig vara likadant i London och på andra håll. Det var så eländigt, att man måste göra något åt det. Då uppfann engelsmännen trädgårdsstaden.

Det viktigaste med en trädgårdsstad är, att det inte är någon stad. Det är en anticity, säger Jane Jacobs, och tycker att det är onödigt, att den har fått en sådan enorm spridning.

Redan i sin ungdom tyckte le Corbusier illa om den. Hans dröm var att bevara landskapet orört. Det skulle ske genom att samla bostäderna i stora kroppar, som bara rörde vid marken med tunna spröt. Som jättefåglar, komna ur skyn skulle de stå där, och den dag de eventuellt ville lämna till flykt igen, skulle jorden ligga där oförändrad, som på skapelsens första morgon.

Men le Corbusier's ville radieuse, radiant city, blev aldrig förverkligad. Det är bara i begränsade delar man kan ana vad han drömde om.

Som i Nantes, där les pilotis står direkt i gyttjan. Man kan inte klandra le Corbusier för att ingen vågade tro på honom helt.

Le Corbusier gjorde ett misstag, som han kom att ångra djupt, och som var en olycka för världen. Han antydde en gång, att man kan kombinera *the garden city* med hans *ville radieuse*. Följden blev den farsot, som fortfarande hemsöker hela världen. Jane Jacobs kallar den the Radiant Garden City. Ibland är den ful eller likgiltig, ibland är den vacker. Den är alltid dödsens trist, the radiant garden city.

Riktigt illa blir det om man lägger Chicagoskolans City Beautiful till. Då får man the Radiant Garden City Beautiful!

Det var riktigt synd, att Mrs Jacobs inte själv var med. Hon hade säkert fått ett glas sherry hon också, och efteråt kunde vi gått och tittat på den stora modellen, där hela blandningen är tydligt visad och lätt att uppfatta.

Men hon har redan formulerat sin dom, inte över Tapiolavarianten men över sorten:

»From the beginning to the end, from Howard and Burnham to the latest amendment on urban-renewal law, the entire concoction is irrelevant to the working of cities.«

»Bo i stad så blir staden glad«, (Eva von Zweigbergk) och upplevelsen av landskapet blir klar, stark och stimulerande. Bovbjerg och Paris.

"Live in town and the town will be happy" (Eva von Zweigbergk) – and your experience of the countryside will be clear, intense and refreshing. Boubjerg and Paris.

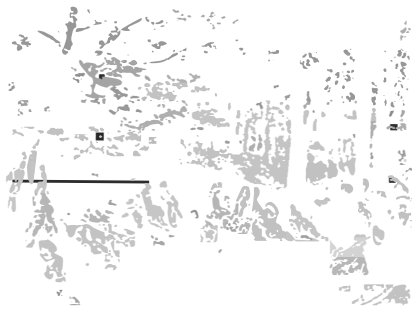
Det kan jag inte uttala mig om, men så mycket är säkert:
»När vi återvände till naturen som det heter, tog naturen själv en ende, mellan villor och staketer« (E. Malm) etc. och mer än så: staden tog också slut.

Är denna värdering nu riktig? Vad bevisar att de nya gröna städerna är dåliga städer? Jag kunde hänvisa till diverse statistiska uppgifter, som anses kunna användas som mått på folks trivsel, men låt mig bara peka på *ett* förhållande, som har speciellt intresse i detta sammanhang. Folk lämnar dessa Radiant Garden City Beautiful, så snart det är möjligt.

Antingen helt i det att man flyttar till en villa längre bort eller till en lägenhet i en äldre stadsdel *eller temporärt*, i det att man skaffar sig feriehus och genomför den dubbla bosättningen. Det är tydligt, att de gröna städerna inte är tillräckligt gröna för att tillfredsställa vårt behov av natur.

De är heller inte så mycket stad, att de kan ge en motsvarande upplevelse av rikt socialt liv.

Vad väntar nu den som flyttar från den gröna staden ut i landskapet? Låt oss dröja med svaret och i stället först fråga: Vad *väntar sig*

Gustav Doré: Londonbor på skovtur ca. 1870.

Gustav Doré: Londoners picnicking c. 1870.

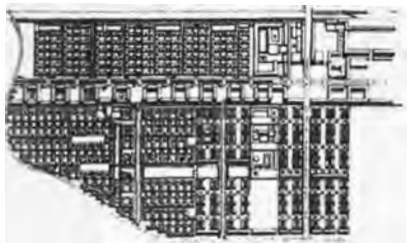
Dankvart Dreyer: Udsigt over Bakkelandskab med fritstaaende Ege.

Dankvart Dreyer: View across hilly country with solitary oaks.

Rødhuse klit, folkeferieby.

Rødhuse Dunes – a holiday town.

Albertslund, ny låghusstad vid Köpenhamn.

Albertslund, a new low-house town near Copenhagen.

den som flyttar ut i landskapet. Svaret kan konstrueras med hjälp av sociologiska utredningar och personlig erfarenhet. Ett inte alltför litet, välutrustat hus i skogsbrynet vid en sjö, omedelbart intill badstrand, i en omgivning, som är fredad mot annan bebyggelse och som (fortsättningen hämtar jag från bebyggelseprojektens illustrerande perspektiv), landskapeligt domineras av stora öppna gräsningsarealer med dekorativa grupper av döende träd.

Verkligheten bjuder på tre alternativa möjligheter:

1. Den önskade bara med den skillnaden, att de hus eller byggplatser, som har dessa faciliteter redan är upptagna, ofta av arkitekter eller fredningsentusiaster.
2. En annan möjlighet är att acceptera det danska landskapet, som det är och sommarbosätta sig i det. I det landskap, som producerar öl och fläsk! Det engelska landskapet är berömt för sin skönhet, och det är en vanlig föreställning, att det är trädgårdsarkitekternas och landskapskonstnärernas verk. Engelsmännen vet, att det är bönderna, som har format och formar deras landskap. Det var en ren tillfällighet, att jordbrukspolitiska och klimatiska förutsättningar gav just den landskapsbild som trädgårdsarkitekter och bildkonstnärer ville ha. Det är viktigt, att vi också i Danmark lär oss inse vad jordbruket betyder för landskapsbilden. Det är alldeles för många som tror, att Danmark fortfarande är det overdrevslandskap, som Lundby tecknade och H. C. Andersen beskrev. En annan sak är det, att vi med konst kan återskapa ett guldalderlandskap och att jordbrukets strukturrationalisering kanske för till den landskapstypen igen. Men i så fall skall vi inställa oss på att exportera mer ost och biffkött i stället för öl och bacon.
3. Det tredje alternativet, är det som väntar de flesta, och som nu accepteras av många. Enligt den för tillfället kanoniserade uppfattningen om feriebebyggelse skall man önska sig till precis samma slags miljö, som man flyr ifrån: en grön stad, en sommarby, som om den är riktig väl planlagd är lite mer stadsmässig än bebyggelsen i stan ... a Radiant Landscape City Beautiful. Anledningen till denna utveckling är tydlig nog. För att inte allt öppet land med rekreativa lockelser skall bli uppätet av planlös bebyggelse, samlas husen i grupper. Och de försök, som har gjorts, är värda all respekt.

Och likväl blir resultatet paradoxalt.

Situationen karakteriseras av att gränser suddas ut och att begrepp korsas med varandra och blandas samman. När jag har kallat detta kåseri för Söndagslandskap och Måndagsstäder, så är det givetvis uttryck för en uppfattning. Enligt min mening kan man inte tala om landskap och stad var för sig, långt mindre planlägga dem oberoende av varandra. Det återkommer jag till. Att uttrycket innehåller min värdering av den aktuella bebyggelsesituationen torde vara tydligt. Jag är lika glad för the Radiant Garden City Beautiful som Jane Jacobs. I uttrycket söndagslandskap vänder jag mig mot den moderna stadsmänniskans tendens att uppfatta landskapet som en kuliss till fritidens rekreation i stället för att inse, att det fortfarande är en mycket viktig produktionsfaktor.

Detta är tyvärr en klart negativ hållning. Men vad nyttar det att beklaga sig?

Jag skall ändra mig nu. Inte bara av taktiska skäl, utan också därför att jag menar att det finns anledning till en hel del optimism. Samtidigt med att trädgårdsstaden har slagit ut i en ovanligt vacker blomst i Finland, söker man sig runt om i världen fram mot en ny slags bymässig bebyggelse. När jag har upphållit mig vid Tapiola och utvecklingen fram mot det resultatet, så är det för att understryka Tapiolas karaktär av slutsten: En mycket vackert formad slutsten, men den sista i valvet.

Nu går flyttvagnarna inte enbart till Björkvägen och Solsortstien. Det finns också folk som flyttar in i nybyggda hus vid Solgatan och

Le Corbusier: Ronchamps.

Henning Larsen: Tävlingsförslag till Stockholms Universitet.

Henning Larsen: Competition proposal for Stockholm University.

Gatubild i Delphi: Teckning av Arne Jacobsen.

Street scene in Delphi. Drawing by Arne Jacobsen.

Dubrovnik, medeltidsstaden.

Dubrovnik, medieval town.

Månestraedet. Albertslund och Siedlung Halen pekar mot nya ideal, mot en stad som är en stad. Och utvecklingen går snabbt.

1961 premierades Jensen – Jespersen – Skårup för en plan till bebyggelse i Humlebæk. Den innehåller ännu en del radiant garden city drag, men redan två år senare belönades samma team för ett projekt till Avedøre med en betydligt mer bymässig utformning. I mindre skala har Jørn Utzon uttryckt sin uppfattning om en ny by i landskapet i projektet Birkehøj, som nu realiseras i Halldor Gunnløgssons utformning.

Det har också hänt något med husen. För några år sedan skrev Göran Schildt om glasarkitekturens sprängda rum, uppfattat som symptom på något slags andlig exhibitionism, som han vände sig emot. Sedan han skrev detta, har det byggts många glashus, ofta ... förefaller det ... av ren slentrian, men arkitekturens poeter har byggt grottor: le Corbusier, som inte fann någon verklig förståelse för sina stadsplaneidéer, har byggt vallfartskyrkan i Ronchamp, Frank Lloyd Wright Guggenheimmuseet i New York, Sigurd Lewerents Markuskyrkan i Björkhagen. I Stockholm har Ralph Erskin byggt enfamiljshus i form av gräsklädda betongbunkers och i Silkeborg föreslår Jørn Utzon ett museum som nästan uteslutande består av urholkningar.

Om dessa grottlänkande byggnader är uttryck för en önskan att på nytt sluta inne familjelivet i en stark, materiellt åskådliggjord trygghet, eller ett varsel om en bosättningsform, som de nya energikällorna kommer att tvinga oss till, det kan vi inte veta något om.

Genomgående är en utveckling från det öppna till det slutna och från det diffust avgränsade till det bestämt avgränsade.

Jag känner inget projekt som mera konsekvent sammanfattar tidens tendenser än Henning Larsens förslag till Stockholms universitet. Där finns en koncentrerad men flexibel bebyggelse, de skarpa gränserna, den orörda »naturen«, det inbyggda landskapet (i liten skala), den konstgjorda trädgården.

Och där finns en artistisk konsekvens. Zoneringsprincipen har avlösts av kategoriprincipen. Här står bebyggelse mot öppet landskap, trädgård mot natur.

Är det en reaktionär företeelse eller sista facen i en fruktbar utveckling?

För min egen del tvekar jag inte om svaret.

Jag ser stora möjligheter i denna utveckling. Att koncentrerade bebyggelser kan rädda landskapet från att döljas i en oartikulerad blandning av hus och grönska är omedelbart klart. Man vill också gärna tro, att sociologerna har rätt i sin förmodan om att folk utvecklas gynnssammare och lever rikare i en koncentrerad bebyggelse. Men särskilt viktigt är det enligt min mening, att det nya bylivet ger möjligheter för en starkare och mera engagerad landskapsupplevelse.

Jag tror på en ny stad, som är så mycket stad, att ett träd framhäver det stadsmässiga, och på ett landskap, som är så mycket landskap, att en byggnad ropar ut landskapets styrka.

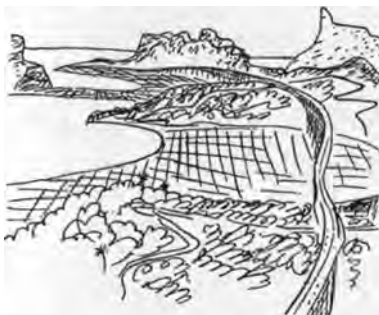
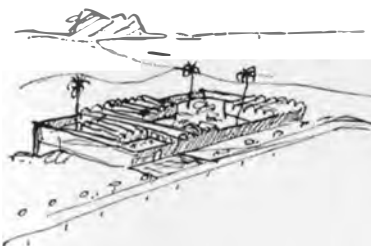
Om Doxiades har rätt i sin uppfattning om städernas tillväxt, skulle den vara tillräcklig som argument för en koncentrerad bebyggelse.

Det kan av allt detta se ut som om fyra hundra års utveckling hade varit förgäves. Om den nya staden skall likna medeltidsbyn så låt oss börja från början igen.

Det är en felaktig slutledning.

There is a right seize for every idea, jag citerar Doxiades, som citerade Henry Moor. Storleken, mängden, kvantiteten har sin avgörande betydelse också här. Relationen mellan staden och landskapet skulle inte blivit något problem, om inte städerna vuxit.

Stadsbyggnadskonstens utveckling mellan medeltid och garden city kan i den belysningen ses som ett oavbrutet försök att lösa den växande stadens problem. Det har gett oss erfarenheter, som vi inte kan undvara

le Corbusier visar huset i landskapet, Une Maison, un palais – bebyggelsen i landskapet, les Colons i Tunisien, staden i landskapet, Rio de Janeiro och relationen mellan en horisontal bebyggelse och ett rörligt landskap i Algier.

Le Corbusier shows the house in the landscape, Une Maison, un Palais; urban development in the landscape, les Colons in Tunisia; the town in the landscape, Rio de Janeiro; and the relation between a horizontal built-up area and a mobile landscape in Algeria..

nu. Vi skulle heller inte kunnat tänka oss den nya staden, som en fysiskt definierad realitet i landskapet, om vi inte hade kunnat hänga upp den på the garden citys organisatoriska ideologi.

När det skall avgöras hur stor den i landskapet placerade byenheten skall vara och hur stora avstånden mellan byenheterna skall vara, måste givetvis kravet om maximalt utbyte av förhållandet mellan stad och landskap ställas i relation till stadens inre liv. I den värderingen kommer the neighbourhood unit fortfarande att vara ett nyckelord, därmed inte sagt att landskapelig byenhet är det samma som neighbourhood unit.

The radiant city, la ville radieuse, le Corbusier's bidrag, blir det viktiga påpekandet att den fruktbara gränsen mellan landskapselement och stadselement kan läggas högre upp i skalan. Han har visat att erfarenheterna från *huset i trädgården* kan överföras till *bebyggelsen i landskapet* och vidare till *byen i landskapet*. Det är inte så stor skillnad på Unité de l'habitation le Corbusier och Albertslund.

Också från Chicagoskolans city beautiful finns erfarenhet att hämta. Det som vi därifrån har lärt om att dramatisera och artikulera en stad genom att utnyttja monumentalbyggnadernas placering och utformning, gäller i tillämpliga delar för de nya byenheternas placering i landskapet. Monumentalitet är kanske inget värde i sig själv, men ett medel att göra en stadsmassa eller ett landskap visuellt fattbart.

Vilka möjligheter finns det nu att placera dessa nya stadsenheter. Kan det danska landskapet över huvudtaget ta emot dem? Det är klart att det är lättare att uppnå en stark anknytning i ett landskap med tydligare geologiska former. Chandigarh ligger tryggt vid foten av Himalaja, på samma sätt som Portofino stöder sig mot bergryggen. Den möjligheten saknar Danmark. Men Danmark har sina långa kuster, sina åsar och som ett tredje element någonting som det är helt ensamt om, *Skogsbrynen*. Jag skulle önska att jag kunde lära danskarna förstå att uppskatta sina skovbryn. Skovbrynet är förutom horisonten och himlen det enda landskapselement, som i skala svarar til stor nutidig bebyggelse, till trafikanläggningar och till de stadsenheter jag drömmer om. Skogsbrynen är för Danmark vad sjöarna är för Finland, bergryggarna för Italien och floderna för Frankrike.

Men framför de geologiska landskapselementen har skogsbrynen den fördelen, att de kan skapas av oss och inom överskådlig tid.

Om vi lärde oss att utnyttja skogarna som landskapsbyggnadselement, skulle många danskar kunna komma att bo som i San Boronbon. Ni känner väl San Boronbon i Argentina? Det är »en liten stad förutan gata« ... jag känner den genom den svenske visdiktaren och sångaren Evert Taube ...« dit kom han ridande en dag för utan plata. Nästan i kanten av den blåa Atlanten och med Pampas bakom sig många hundra gröna mil, Dit kom han ridande en afton i april, för han ville dansa tango ...«

Den som bor i San Boronbon har ett klart och entydigt förhållande till en dominerande landskaplig situation. Mån inte det är en stor kvalitet. Den kan dansken också få om skogen utnyttjas rätt.

I min vision är det danska landskapet en mjukt böljande mark begränsad av låga kuster och genomkorsad av skogsområden, som ibland som band, ibland som distrikt av större eller mindre omfattning delar upp marken i landskapsrum, som varierar mellan det intimt slutna och det storslaget horisontnäende. Och där ligger städerna och stadsenheterna, som markant avgränsade artefakter i klar relation till skogsbrynet, kunstlinjen och marken. Ibland som ett band längs skogsbrynet, andra gånger som en kropp på marken. Jag ser också ... naturfredningen förlåte mig ... nya starka byar på de högsta kullarna och vid stranden, så nära, att de har fötterna i vattnet. Det kommer fler och fler stadsenheter i takt med befolkningsutvecklingen och ett nät av vägar spannar över markerna.

ALLE FOTOS: SVEN-INGVAR ANDERSSON

Söndagslandskap och måndagsstäder

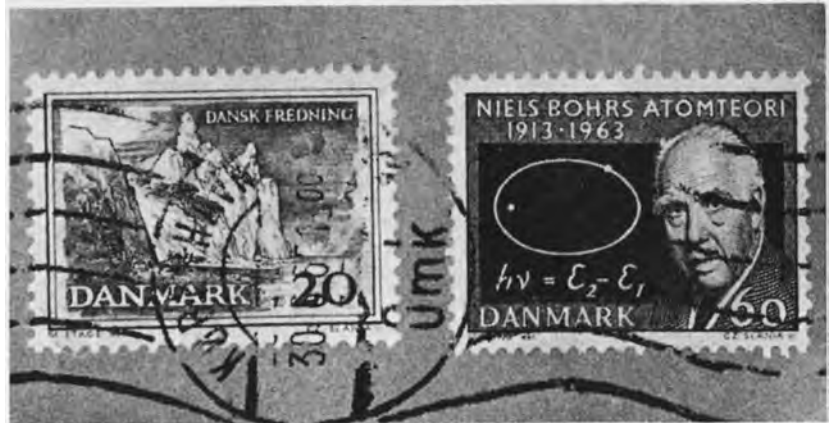
»Skogsbrynen är för Damnark vad sjöarna är för Finland, bergryggarna för Italien, floderna ...«

“The forest fringes of Denmark, the lakes of Finland, the mountain ridges of Italy, the rivers of ...»

Söndagslandskap och måndagsstäder

Fredning och forskning representerar till synes motstridiga komponenter i vår tillvaro. Men båda måste bedrivas med tanke på att vi lever nu.

Preservation and research would appear to represent conflicting components in our lives. But both must be pursued with the thought in mind that we are living now.

Innanför skogsbrynen finns sociala och naturvetenskapliga fredningsområden inklusive artificiellt upprätthållna stenåldersmarker och guldaldersoverdrev, men framför allt rationellt utformade rekreationsområden, däribland feriebebyggelse.

Det är lätt att kalla detta för orealistiska fantasier. Det är det ju ... intill dess att vi har förverkligat dem.

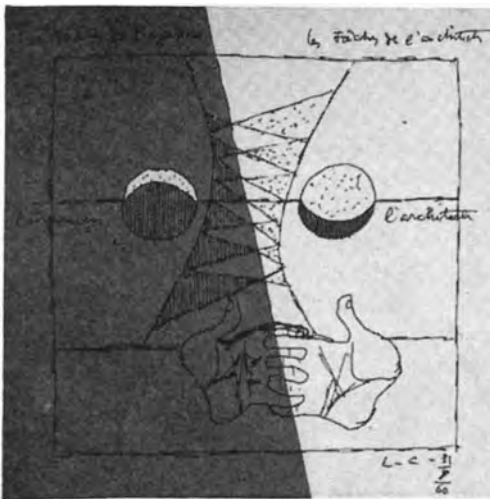
ågon undrar kanske varför jag inte har talat om fredning eller om sommarhusbebyggelse. Om sanningen skall fram så beror det på att jag anser att fredning är något nödvändigt och mycket viktigt men inte särskilt spännande. Fredning är inget mål, det är ett medel, en metod för den planläggning av förhållandet mellan stadselementet och landskapselementet, som alltid måste försiggå och som alltid måste revidera sin målsättning. I sin mest karakteristiska form ... status quo fredning ... kan den bara komma att beröra starkt begränsade delar av landet. Om detta vore en allmän uppfattning skulle fredningsfolket kunna arbeta mer konstruktivt och om PH-fansen förstod det, skulle de vara betydligt mer nyancerade i sin kritik av fredningsarbetet.

Vad sommarhusen, feriehusen, beträffar, så tror jag, liksom Hans Erling Langkilde påpekat, att det är ett problem, som bara kan lösas i relation till staden, den stad, som man bor i på riktigt, och att den dubbla bosättningen delvis är ett symptom på urban ohälsa.

Därmed är vi tillbaka till relationen mellan staden och landskapet. Enligt min mening är en av stadsplanläggningens viktigaste uppgifter att organisera mötet mellan stadselementet och landskapselementet. De betydelsefullaste försöken till urban förnyelse i vårt århundrade har en landskaplig utgångspunkt, men de har aldrig blivit konsekvent genomförda. Eftersom det har saknats en klar och entydig målsättning har resultaten blivit kompromisser och den fysiska bilden intill obegriplighet oklar. I stället har intresset samlats om den isolerade bostaden och om den trafikapparat, som förbinder bostäderna med varandra och med arbetsplatserna. Det aktiva spelet mellan stadens funktionsskema och den landskapliga situationen har dämpats till en ointressant mimik.

Le Corbusier har tecknat en bild av arkitektens och ingenjörens samarbete. Jag använder den till att illustrera förhållandet stad-landskap. Den, visar att varje ändring i det ena elementet, medför en förändring i det andra. Att de inte kan planläggas oberoende av varandra. Den antyder behovet av varsamma, men starka händer. Vems?

Jag kunde svara planläggares. Men planläggning stannar lätt vid ett abstrakt program och det räcker inte. Jag vill hellre säga arkitekters. För det är ju arkitekter, även landskapets arkitekter hoppas jag, som under intryck av ett humanistiskt engagement kan sammanfatta en frågeställnings alla kontroversiella delar i en klar och begriplig syntes av en högre dignitet, och presentera den så övertygande, att politiker och allmänhet kräver att den förverkligas!

Katalog til udstillingen, *exhibition catalogue*

SVEN-INGVAR ANDERSSON

2002

Sven-Ingvar Andersson 2002
- havekunstens idé

Dansk Arkitekturcenter
Gl. Dok
Strandgade 27
DK-1401 Kbh. K

Udstillingskatalog udgivet i anledning af landskabsarkitekt, professor Sven-Ingvar Anderssons 75-års dag d. 22. august 2002.

Sven-Ingvar Andersson 2002 - garden art and beyond

Catalogue published on the occasion of the 75th anniversary of landscape architect, professor Sven-Ingvar Andersson.

Published by: Udstillingen Sven-Ingvar Andersson 2002
Editor: Steen Høyer
Graphics & layout: Nicolai Bo Andersen, arkitekt maa
Translation: Dan A. Marmorstein & Anne Whiston Spirn
(*Letter from my henyard*)
Reproduction: F. Hendriksens Eftf. A/S
Print: P.J. Schmidt A/S
Copyright: Udstillingen Sven-Ingvar Andersson 2002

Kataloget er udgivet med støtte fra:
Published with grants from the foundations:

Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond - Augustinus
Fonden - Margot og Thorvald Dreyers Fond - Havekultur-
fonden - Foreningen Realdanmark og Ruth og Finn Riis-
Hansens Familiefond

I kommission hos:
On commission at:

Arkitektens Forlag
Strandgade 27 A
DK-1401 København K

tlf. +45 32 83 69 00
E-mail: eksp@arkfo.dk
www.arkfo.dk

ISBN 87-98 90 60-0-3